



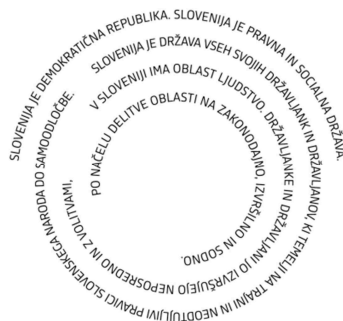
REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI ZBOR

Raziskovalno-dokumentacijski sektor

Industrijska konoplja

Primerjalni pregled (PP)

Avtor: mag. Andrej Eror



Št. naročila: 13/2015

Deskriptor/Geslo: konoplja/hemp, pridelovanje industrijskih rastlin/agro-industrial cropping

Datum in kraj: Ljubljana, 23. 4. 2015

Kontakt:

Raziskovalno-dokumentacijski sektor:
mag. Tatjana Krašovec, vodja, tatjana.krasovec@dz-rs.si

Raziskovalni oddelek:
mag. Igor Zobavnik, vodja, igor.zobavnik@dz-rs.si

Gradivo ne predstavlja uradnega mnenja Državnega zbora!

I UVOD

Industrijska konoplja (*Cannabis sativa*) je kmetijska dobrina (poljščina), ki se goji za pridelovanje široke palete izdelkov, vključno s hrano in pijačami, kozmetiko in drugimi izdelki za osebno nego, za prehranska dopolnila, kot tudi za tkanine in tekstil, za pridelavo vlaken, papir, materiale v gradbeništvu, izolacijske materiale itd. Konoplja se lahko goji zaradi vlaken, semena ali drugega. Nekateri ocenjujejo, da je na svetovnem trgu več kot 25.000 izdelkov iz konoplje (Johnson, 2015).

Na ravni Evropske unije je gojenje industrijske konoplje urejeno v povezavi s skupnimi pravili za sheme neposrednih podpor za kmete v okviru skupne kmetijske politike. Tako **Uredba (EU) št. 1307/2013**¹ opredeljuje v 32. členu (aktiviranje plačilnih pravic), da so do neposredne podpore upravičene površine, ki se uporabljajo za pridelavo konoplje, samo če vsebnost tetrahidrokanabinola (THC) pri uporabljenih sortah ne presega 0,2 %.

Vlada Republike Slovenije je januarja 2015 sprejela **Uredbo o shemah neposrednih plačil**, ki v 12. členu (upravičene površine za dodelitev in aktiviranje plačilnih pravic) določa, da je površina, na kateri se prideluje konoplja oziroma vrtni mak, upravičena za dodelitev plačilnih pravic ter za aktiviranje in izplačilo plačilnih pravic, če so izpolnjeni naslednji pogoji:

- »strnjena površina konoplje oziroma vrtnega maka na posameznem GERK-u znaša najmanj 0,1 ha;
- nosilec kmetijskega gospodarstva je pridobil dovoljenje za gojenje konoplje oziroma dovoljenje za gojenje vrtnega maka v skladu s predpisom, ki ureja pogoje za pridobitev dovoljenja za gojenje konoplje oziroma vrtnega maka, in
- so, v skladu z 9. členom Uredbe 639/2014/EU, posejane sorte konoplje oziroma sorte vrtnega maka, ki so vpisane v Skupni katalog sort poljščin na podlagi Direktive 2002/53/ES«.

V Sloveniji izda dovoljenje za gojenje industrijske konoplje Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.² **Pravilnik o pogojih za pridobitev dovoljenja za gojenje konoplje in maka** v 2. členu določa, da je v Republiki Sloveniji dovoljeno gojiti konopljo ali vrtni mak na strnjeni površini, ki ni manjša od 0,1 hektarja. Konoplja se lahko goji za namen pridelave semen za nadaljnje razmnoževanje, za pridobivanje olja, za pridobivanje substanc za kozmetične namene, za prehrano živali, za pridelavo vlaken in za industrijske namene. V 3. členu Pravilnika pa je navedeno, da se za konopljo štejejo sorte konoplje, ki so našteje v Skupnem katalogu sort poljščin (evropska sortna lista), objavljenem vsako leto v Uradnem listu Evropske unije in na spletni strani Fitosanitarne uprave Republike Slovenije. Vsebnost tetrahidrokanabinola (THC) v vzorcu konoplje pa ne sme presegati 0,2 odstotka.

V primerjalnem pregledu prikazujemo ureditev področja pridelave in predelave industrijske konoplje v izbranih državah članicah Evropske unije (Avstrija, Belgija, Češka, Hrvaška in Romunija).³

¹ Uredba (EU) št. 1307/2013 je razveljavila Uredbo Sveta (ES) št. 73/2009, ki je v 39 členu določala: »Površine, ki se uporabljajo za pridelavo konoplje, so upravičene samo, če vsebnost tetrahidrokanabinola pri uporabljenih sortah ne presega 0,2 %. Države članice vzpostavijo sistem za preverjanje vsebnosti tetrahidrokanabinola v pridelku, ki se prideluje, vsaj na 30 % površin, na katerih se prideluje konoplja. Če pa država članica uvede sistem predhodne odobritve za tako pridelavo, mora biti minimum vsaj 20 %. Uredba Komisije (ES) št. 1122/2009 pa je podrobneje urejala preverjanje vsebnosti tetrahidrokanabinola (THC) pri rasti konoplje.

² V Sloveniji je leta 2010 bilo zasejanih s konopljo okoli 30 hektarjev, leta 2013 200 hektarjev, leta 2014 pa okoli 500 hektarjev (približno 150 kmetovalcev) (glej Podjetnik).

³ Države so izbrane na željo naročnika. Poskušali smo pridobiti tudi podatke za Luksemburg in Portugalsko, vendar nam podrobnejših informacij do roka za oddajo naloge ni uspelo pridobiti.

Pri pripravi primerjalnega pregleda smo podatke pridobili na spletnih straneh različnih pridelovalcev industrijske konoplje (*Österreichische Hanf Verband, Wervel, CannaBio, Cavvas* itd.), iz objav v medijih ter iz zakonodaje posameznih držav. Za dodatna pojasnila smo zaprosili češki parlament in Kmetijsko zbornico Koroške.

II PRIDELAVA IN PREDELAVA INDUSTRIJSKE KONOPLJE V IZBRANIH DRŽAVAH EU

2. 1 Avstrija

V avstrijskem Zakonu o prepovedanih drogah, psihotropnih substancah in predhodnih sestavinah za izdelavo prepovedanih drog (*Suchtmittelgesetz - SMG*) ni izrecno zapisana meja glede vsebnosti THC pri gojenju konoplje. V glavnem je odločilen namen (*Zweck*) sejanja. Če je namen proizvodnja semen in vlaken, je pridelovanje legalno. Konoplja se ne sme gojiti za proizvodnjo mamil (*Suchtgiftherstellung*). Prodaja semen konoplje pa je dovoljena v primerih ko gre za sorte, ki so navedene v Skupnem katalogu sort poljščine (EU).⁴ Lahko pa se goji konoplja, ki vsebuje THC višji od meje predpisane za sorte v Skupnem katalogu sort poljščin (EU) (povzeto iz odgovora Kmetijske zbornice Koroške in po spletnih straneh Hanfband).⁵

Gojenje industrijske konoplje ima v Avstriji dolgo tradicijo.⁶ Pridelava industrijske konoplje za proizvodnjo vlaken, konopljinoga olja in vseh ostalih ne-psihoaktivnih delov rastline konoplje je ponovno dovoljena od leta 1995 (po prepovedi iz leta 1958) (povzeto po spletni strani Hanfverband).⁷

Za Avstrijo je značilna proizvodnja konopljinih vlaken za potrebe domačih proizvajalcev gradbenega materiala,⁸ kot tudi proizvodnja olja iz semen konoplje. Prehranski artikli na bazi konoplje (npr. konopljino olje) se tudi proizvajajo in prodajajo v Avstriji (povzeto po spletni strani Hanfverband).

V Avstriji je bilo leta 2011 zasejanih 512 hektarjev industrijske konoplje, leta 2010 pa 540 hektarjev. Spodnja Avstrija je vodilna na tem področju. Z 433 hektarji zasejane industrijske konoplje. Številni izdelki iz konoplje se še vedno uvažajo (npr. tekstil iz Kitajske) (povzeto po spletni strani Hanfverband – Position Paper 2012/2013).

⁴ V odgovoru Kmetijske zbornice Koroške je navedeno »te sorte imajo pa vsebnost THC nižjo od 0,3 %«. Enako je zapisano tudi na spletni strani Hanfverband »Diese Sorten müssen einen THC-Gehalt von weniger als 0,3 % aufweisen«. Največ semen je francoskega izvora.

⁵ V odgovoru Kmetijske zbornice Koroške je še navedeno, da »če prekorači vsebnost THC 5 %, potem ni več verodostojno, da je bila konoplja posejana v legalne namene«.

⁶ Regija v severni Avstriji - *Hanfthal* (dolina industrijske konoplje) je oživelja 800 let staro tradicijo proizvodnje konoplje (več o tem na: <http://www.hanfthal.at/>).

⁷ Na spletni strani Hanfverband je navedeno, da »Industrijska konoplja ne sme vsebovati več kot 0,3 % THC po cvetenju (*Industrial hemp must not contain more than 0.3% THC after flowering*)«. Tudi na spletni strani Legalize! Österreich se govori o sortah industrijske konoplje, ki vsebujejo manj kot 0,3 THC.

⁸ V avstrijskem podjetju *Naporo Klima Dämmstoff GmbH* so razvili dve vrsti izolacijskih materialov na bazi konoplje, ki so okolju bolj prijazna alternativa konvencionalnim metodam, kot so izolacijski izdelki na bazi stiropora ali mineralne volne. Rast proizvodnje je povzročil dramatično izboljšavo pri stroških gojenja, tako imajo ti izdelki iz konoplje konkurenčno ceno, hkrati pa nudijo občutno boljšo toplotno in zvočno nepropustnost (povzeto po spletnih straneh Hanfverband).

2. 2 Belgija

V Belgiji se je leta 2010 konoplja gojila na 45 kmetijah (150 hektarjev). Največ kmetijskih površin za vzgojo konoplje je v Valoniji. Konoplja se v Belgiji prideluje za izdelavo izolacijskega materiala, kozmetike, tekstila in živil (npr. podjetji Molgreen in ChanvrEco) (povzeto po spletni strani Wervel).

V Belgiji je dovoljena prodaja in uporaba industrijske konoplje tudi za prehrano ljudi. Preden se živilo na bazi konoplje lahko prodaja, mora pridobiti posebno dovoljenje (oz. mora biti izvzeto iz predpisov, ki veljajo za druga živila). To dovoljenje pa se odobri od primera do primera (*case-by-case basis*). Do sedaj so dovoljenja pridobljena za naslednja živila: pijače, ki so bazirane na čaju; alkoholne pijače; olja; semena in moko (vse na bazi konoplje).

Ta živila, ki so pridobila dovoljenje za prodajo, ne smejo preseči mejno vrednost THC (na podlagi serije preizkusov), ki znaša za:

- olje iz semen: 10 mg / kg
- semenke in moko iz semen: 5 mg / kg
- drugo hrano in pijače: 0,2 mg / kg.

Te mejne vrednosti se uporabljajo tudi za uvožena živila, ki vsebujejo THC (povzeto po spletni strani Foodstandards).

Poleg tega mora biti vsaka pridelava konoplje v skladu s predpisi EU o sorti uporabljenega semena (povzeto po spletni strani Foodstandards).

2. 3 Češka

Češka ima industrijo predelave konoplje ponovno od leta 1999. Zakon o psihoaktivnih substancah (*Law No. 167/1998*) je tedaj konoplji dal značilnosti tehnične in energetske rastline.⁹ Od takrat se industrijska konoplja (*technical hemp*) - tista, ki vsebuje manj kot 0,3 odstotka THC, uporablja za izdelavo različnih izdelkov: kozmetični izdelki, briketi, tkanine, živila in celo konopljina plastika (povzeto po spletni strani Radio Prague in Roušava, 2011).

Zakon št. 362/2004, ki je spremenil Zakon št. 167/1998 o psihoaktivnih substancah določa, v 5. členu, da dovoljenje ni potrebno za pridobivanje, skladiščenje in predelavo konoplje (vlaknin in seme) za industrijske, raziskovalne in podjetniške potrebe. V 24. členu pa je predpisana prepoved gojenja vseh vrst ali sort konoplje, ki vsebujejo več kot 0,3 % THC snovi (Roušava, 2011).¹⁰

Zakon št. 362/2004 v 29. členu določa obvezo prijave gojenja konoplje. Vsakdo, ki goji konopljo na območju večjem od 100 m², mora poročati lokalnemu carinskemu organu trikrat letno naslednje podatke:

- do konca maja: informacijo o velikosti zasejane površine, ali oceno površine načrtovanega gojenja (in informacijo o uporabi registrirane sorte, številki parcele, imenu in številki katastrske občine);

⁹ Gojenje konoplje na Češkem ima dolgo (stoletno) tradicijo. Je pa gojenje konoplje začelo izginjati okrog leta 1920 zaradi boja proti zlorabi marihuane. Leta 1996 je bilo gojenje industrijske konoplje prepovedano (Roušava, 2011).

¹⁰ »Section 24, Paragraph A – it is prohibited to cultivate any species or varieties of hemp Cannabis that contain more than 0.3% of any THC substances.«

- med gojenjem v petih dneh od žetve - podatke o velikost žetvene površine in načinu žetve (in informacijo o uporabi registrirane sorte, številki parcele, imenu in številki katastrske občine);
- do konca decembra - podatke o velikost posejane površine, velikosti žetvene površine in informacijo o uporabi registrirane sorte, številki parcele, imenu in številki katastrske občine, podatke o količini pridelka konoplje in semena ter podatke o količini prodane pridelane konoplje in identifikacijske podatke o kupcu (Roušava, 2011).

Tudi s spremembo Zakona o psihoaktivnih substancah (*Law No. 167/1998*) iz leta 2013 je prepovedano gojiti vse vrste ali sorte konoplje, ki vsebujejo več kot 0,3 % THC snovi. Vendar so v 24. členu določene izjeme. Prepoved ne velja za gojenje konoplje v raziskovalne namene, za vzrejo novih sort oziroma za ohranjanje genetske raznolikosti (povzeto iz odgovora češkega parlamenta).¹¹

Kot je razvidno iz Tabele 1, je med leti na Češkem precej nihala površina s konopljo zasejanih njiv.

Tabela 1: Površina za gojenje in pridelava konoplje na Češkem (po letih)

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
129 ha	29 ha	91 ha	115 ha	307 ha	156 ha	1155 ha	1538 ha	518 ha	228 ha	130 ha

Vir: SZIF, Flax Association of the Czech Republic (in Buchtová & Tošovská 2010) po Roušavá (2011).

2. 4 Hrvaška

Na Hrvaškem je industrijsko konopljo ponovno dovoljeno gojiti od leta 2012 (povzeto po spletni strani CannaBio).

V 13. členu Zakona o preprečevanju zlorabe drog (*Zakon o suzbijanju zlorabe opojnih droga*) je določeno, da se konoplja lahko uporablja samo ob predhodno pridobljenem dovoljenju ministra za kmetijstvo. Zakon v istem členu tudi opredeljuje, da pogoje za gojenje konoplje določa minister pristojen za kmetijstvo.

Pogoje za gojenje industrijske konoplje na Hrvaškem ureja poseben pravilnik Ministrstva za kmetijstvo (*Pravilnik o uvjetima za uzgoj konoplje, načinu prijave uzgoja maka te uvjetima za posjedovanje opojnih droga u veterinarstvu*) iz leta 2012.

Pravilnik v 2. členu določa, da je v Republiki Hrvaški dovoljeno gojiti konopljo (*Cannabis sativa L*) za pridelavo hrane in krme. Konopljo je dovoljeno gojiti, če vsebina tetrahidrokanabinola (THC) v rastlinski suhi snovi ne presega 0,2 %.

¹¹ »Zakazuje se

a) pěstovat druhy a odrůdy rostliny konopí (rod *Cannabis*), které mohou obsahovat více než 0,3 % látek ze skupiny tetrahydrokanabinolů, s výjimkou pěstování na základě licence udělené podle tohoto zákona; zákaz se nevztahuje na pěstování odrůd rostliny konopí (rod *Cannabis*) pro výzkumné účely, pro šlechtění nových odrůd a pro zachování genetické rozmanitosti vědeckými a výzkumnými pracovišti zřízenými zákonem nebo státem vymezené v povolení k zacházení,«. Glej:

<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=1&idBiblio=46725&recShow=27&nr=167~2F1998&rpp=15#parCnt>

Pravilnik v 3. členu določa, da se za gojenje lahko uporabljajo sorte konoplje, vpisane v Sortno listo Republike Hrvaške.¹²

V 4. členu je opredeljeno, da se konoplja lahko goji na podlagi dovoljenja za gojenje konoplje. Fizična ali pravna oseba vloži Vlogo za pridobitev dovoljenja za gojenje konoplje ministrstvu pristojnemu za kmetijstvo najpozneje do 31. maja v tekočem letu (z uporabo obrazca, v Prilogi II, ki je sestavni del Pravilnika).¹³

Dovoljenje za gojenje konoplje se izda fizični ali pravi osebi, ki:

- je vpisana v Register kmetijskih gospodarstev (*Upisnik poljoprivrednih gospodarstava*),
- namerava gojiti konopljo na kmetijskem zemljišču v lasti ali posesti s površino najmanj 1 ha,
- ni bila pravnomočno obsojena zaradi kaznivega dejanja zlorabe drog v zadnjih petih letih od datuma vložitve prijave.

Dovoljenje za vzgojo konoplje velja za eno setveno sezono (5. člen Pravilnika).

Za setveno sezono, za katero je prejel dovoljenje za gojenje konoplje, mora pravna ali fizična oseba hraniti dokazila o nakupu semena, iz katerih je vidna količina kupljenih semen, in Certifikat o semenu (na embalaži ali kot spremni dokument, ki ga izda pristojni organ, iz katerega je razvidna sorta konoplje). Za gojenje konoplje je pravna ali fizična oseba dolžna uporabljati certificirano seme (6. člen Pravilnika).

Na svoji spletni strani se podjetje CannaBio d.o.o. predstavlja kot pobudnik prej omenjenih zakonskih sprememb (legalizacija gojenja industrijske konoplje) ter kot prvi pridelovalec industrijske konoplje na Hrvaškem. Od samega začetka leta 2012 podjetje vzgaja sorto FINOLA® ter je pooblaščen distributer za Republiko Hrvaško certificiranega semena industrijske konoplje sorte FINOLA®. Industrijsko konopljo uporabljajo za:

- prodajo pridelka tretjim osebam,
- predelavo v izdelke, namenjene prehrani ljudi,
- uporabo semen konoplje, ki vsebuje veliko kakovostnih beljakovin in maščobnih kislin v prehrani in / ali za obogatitev prehrane živali: krav molznic (mleko), goveda (meso), prašičev (meso), rib v ribogojnicah, kokoši, piščancev in druge perutnine (zelo cenjena jajca z omega maščobami), ptic, kunce, konje,
- uporaba posušenega stebela za ležišča/nastilj (govedo, konji itd), ima boljše lastnosti od slame,
- proizvodnjo humusa (povzeto po spletni strani CannaBio).

¹² V 6. členu Pravilnika pa je določeno, da se za gojenje konoplje lahko uporabijo sorte, ki so na seznamu v Prilogi I, ki je sestavni del Pravilnika in so priznane v državah članicah EU ter se nahajajo na Skupni sortni listi Evropske unije. Te sorte konoplje, navedene v Prilogi I, so: Armanca, Asso, Beniko, Bialobrzeskie, Bialobrzeskie, Cannakomp, Carma, Carmagnola, Chamaeleon, Codimono, CS, Delta-Ilosa, Delta-405, Denise, Diana, Dioica 88, Epsilon 68, Fedora 17, Felina 32, Ferimon, Fibranova, Fibrimor, Fibrol, Finola, Futura 75, KC Dóra, Kompolti, Kompolti hibrid TC, Lipko, Lovrin 110, Monoica, Red petiole, Santhica 23, Santhica 27, Santhica 70, Silesia, Silvana, Szarvasi, Tiborszálási, Tisza, Tygra, Uniko B, Uso-31, Wielkopolskie, Wojko, Zenit. V 12. členu je dodatno opredeljeno, da se sorte iz Priloge I. lahko izjemoma uporabljajo (ne glede na 3. člen) v letih 2012 in 2013.

¹³ Dovoljenje za gojenje konoplje vsebuje naslednje podatke:

- ime, priimek in naslov oziroma naziv vlagatelja,
- MBS (*matični broj subjekta*), MBO (*matični broj obrta*) ali MIBPG (*identifikacijski broj poljoprivrednog gospodarstva*),
- davčna številka (*OIB – osobni identifikacijski broj*),
- število katastrskih parcel in površino zemljišč namenjenih za sajenje konoplja (če prosilec želi gojiti različne sorte konoplje na različnih katastrskih parcelah, mora navesti posejane sorte na določeni katastrski parceli),
- namen vzgoje,
- načrtovani datum setve (7. člen Pravilnika).

2. 5 Romunija

Romunija ima dolgo tradicijo pridelovanja industrijske konoplje (*Canepa*). Tako da je bila do leta 1989 na prvem mestu v Evropi oziroma četrtem na svetu glede pridelovanja in predelovanja industrijske konoplje.¹⁴ Danes pa je v Romuniji malo kmetijskih površin, na katerih se goji industrijska konoplja. Vir se pri vprašanju legalnosti gojenja konoplje sklicuje na Uredbo Sveta št. 73/2009 (39. člen), da je dovoljeno pridelovati konopljo, ki vsebuje do 0,2 % THC (povzeto po spletni strani Hofigal).

Konoplja (*Cannabis sativa L.*) se je na področju Romunije še od antike uporabljala za tekstil, tudi kot oljnica, saj se je olje, pridobljeno iz semen konoplje, uporabljalo pri prehranjevanju pred prihodom sončnega olja (povzeto po spletni strani Hofigal). Tudi danes se uporablja predvsem za tekstilna oblačila (glej Cavvas).

III ZAKLJUČEK

Predstavljeni podatki kažejo, da je gojenje industrijske konoplje prisotno v vseh izbranih državah.¹⁵ V **avstrijski** zakonodaji meja vsebnosti THC snovi za gojenje industrijske konoplje ni izrecno zapisana, prodaja semen konoplje pa je dovoljena v primerih, ko gre za sorte, ki so navedene v Skupnem katalogu sort poljščin. V **Belgiji in Romuniji** se tudi sklicujejo na predpise EU o dovoljenih sortah. **Češka** zakonodaja dovoljuje gojenje konoplje, ki vsebuje manj kot 0,3 % THC snovi. **Na Hrvaškem** pa pravilnik določa, da je dovoljeno gojiti konopljo, če vsebina THC ne presega 0,2 %.

V predstavljenih državah se konoplja goji za pridelovanje različnih izdelkov. Uporaba industrijske konoplje tudi za prehrano ljudi je omenjena v **Avstriji, Belgiji ter na Češkem in Hrvaškem**. V **Belgiji** prehranski izdelek iz konoplje potrebuje posebno dovoljenje, ki pa se odbori od primera do primera. V **Avstriji** je izpostavljena še proizvodnja konopljinih vlaken za potrebe gradbenega (izolacijskega) materiala, v **Romuniji** pa za tekstilna oblačila.

Izbrane države ne izstopajo posebej glede zadnjih podatkov o površini zasejani s konopljo: Avstrija (2011: 512 ha), Belgija (2010: 150 ha), Češka (2010: 130 ha, 2007: 1538 ha), Romunija (75 ha).

Pripravi
mag. Andrej Eror

¹⁴ V Romuniji je bilo do devetdesetih let dvajsetega stoletja z industrijsko konopljo posejanih od 45.000 do 55.000 hektarjev (glej Cavvas in AgroRomania). Nekateri viri navajajo, da je v svetovnem merilu Romunija tedaj na drugem mestu sledila Kitajski, kot največji pridelovalki industrijske konoplje. Danes pa se konoplja goji na 75 hektarjih (glej AgroRomania).

¹⁵ V študiji Raziskovalnega oddelka Kongresa ZDA je navedeno, da je gojenje konoplje dovoljeno v približno 30 državah Evrope, Azije ter Severne in Južne Amerike. Kitajska je med največjimi proizvajalci konoplje ter izvozniki konopljinih izdelkov (tekstil). V Evropski uniji deluje aktivni trg s konopljinimi izdelki, s pridelavo v večini držav članic. Pridelava je osredotočena v Franciji, Združenem kraljestvu, Romuniji in na Madžarskem (omenjene pa so tudi Avstrija, Danska, Finska, Nemčija, Italija, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Slovenija in Španija). Gojenje industrijske konoplje v ZDA ni dovoljeno (Johnson, 2015).

Viri in literatura:

1. AgroRomania, Productia de canepa a Romaniei s-a transformat din 30 de mii de tone in 33 de tone, in decursul a 25 de ani. Spletna stran: <http://agroromania.manager.ro/articole/diverse/productia-de-canepa-a-romaniei-s-a-transformat-din-30-de-mii-de-tone-in-33-de-tone-in-decursul-a-25-de-ani-13801.html> (april 2015).
2. CannaBio, Uzgoj industrijske konoplje. Spletna stran: <http://www.cannabio.hr/#!uzgoj/c215y> (april 2015).
3. Cavvas, Hemp in Romania. Spletna stran: http://cavvas.com/?page_id=73 (april 2015).
4. Foodstandards, International Hemp Regulations. Spletna stran: http://www.foodstandards.gov.au/code/applications/documents/A1039_AR_%20SD6.pdf (april 2015).
5. Hanfland, EU-Bestimmungen. Spletna stran: <http://www.hanfland.at/eu-bestimmungen/> (april 2015).
6. Hanfverband, Cannabis – The Situation in Austria. Spletna stran: <http://www.hanfverband.at/cannabis-the-situation-in-austria-2/> (april 2015).
7. Hofigal, Hemp - Ideal herb for heart and brain. Spletna stran: <http://www.revistahofigal.ro/en/articles/hemp---ideal-herb-for-heart-and-brain.html> (april 2015).
8. Johnson, R. (2015), *Hemp as an Agricultural Commodity*, Congressional Research Service. Spletna stran: <https://fas.org/sgp/crs/misc/RL32725.pdf> (april 2015).
9. Legalize! Osterreich, Gerichtliches Strafrecht. Spletna stran: http://www.legalisieren.at/index.php?article_id=45 (april 2015).
10. Odgovor iz češkega parlamenta, z dne 21. 4. 2015.
11. Odgovor iz Kmetijske zbornice Koroške, z dne 22. 4. 2015.
12. Podjetnik, Konoplja – tabu ali poslovna priložnost? Spletna stran: <http://www.podjetnik.si/clanek/konoplja-tabu-ali-poslovna-prilo%C5%BEnost-20140609> (april 2015).
13. Pravilnik o pogojih za pridobitev dovoljenja za gojenje konoplje in maka, Uradni list Republike Slovenije, št. 40/11. Spletna stran: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV10544> (april 2015).
14. Pravilnik o uvjetima za uzgoj konoplje, načinu prijave uzgoja maka te uvjetima za posjedovanje opojnih droga u veterinarstvu. Spletna stran: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_02_18_505.html (april 2015).
15. Radio Prague, Hemp industry slipping back after successful start. Spletna stran: <http://www.radio.cz/en/print/article/122987> (april 2015).
16. Roušavá, Š.: *Towards Environmental Sustainability, Hemp Enterprises in the Czech Republic (2011)*, Faculty of Social Studies, Masaryk University (diplomsko delo). Spletna stran: https://is.muni.cz/th/33471/fss_m/HEMP_DIPLOMA_WORK_FINAL_17_5_11.pdf (april 2015).
17. Uredba (EU) št. 1307/2013 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. december 2013 o pravilih za neposredna plačila kmetom na podlagi shem podpore v okviru skupne kmetijske politike ter razveljavitvi Uredbe Sveta (ES) št. 637/2008 in Uredbe Sveta (ES) št. 73/2009. Spletna stran: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1307&rid=2> (april 2015).
18. Uredba komisije (ES) št. 1122/2009 z dne 30. november 2009 o podrobnih pravilih za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 73/2009 v zvezi z navzkrižno skladnostjo, modulacijo ter integriranim administrativnim in kontrolnim sistemom v okviru shem neposrednih podpor za kmete, določenih za navedeno uredbo, ter za izvajanje Uredbe Sveta (ES) št. 1234/2007 v zvezi z navzkrižno skladnostjo v okviru sheme podpore, določene za sektor vina, UL L 316, 2.12.2009, str. 65–112. Spletna stran: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32009R1122> (april 2015).
19. Uredba o neposrednih plačilih v kmetijstvu, Uradni list Republike Slovenije, št. 113/2009. Spletna stran: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=95716> (april 2015).
20. Uredba o shemah neposrednih plačil, Uradni list Republike Slovenije št. 2/15 in 13/15. Spletna stran: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED6640> (april 2015).

21. Uredba Sveta (ES) št. 73/2009 z dne 19. januarja 2009 o skupnih pravilih za sheme neposrednih podpor za kmete v okviru skupne kmetijske politike in o uvedbi nekaterih shem podpor za kmete, spremembi uredb (ES) št. 1290/2005, (ES) št. 247/2006, (ES) št. 378/2007 in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1782/2003, UL L 30, 31.1.2009, str. 16–99. Spletna stran: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX%3A32009R0073> (april 2015).
22. Wervel, Hemp production and transformation in Belgium. Spletna stran: <http://www.wervel.be/downloads/HempfoodinEuropePresentationWervel.pdf> (april 2015).
23. Zakon o suzbijanju zlorabe opojnih droga (pročišćeni tekst zakona). Spletna stran: <http://www.zakon.hr/z/293/Zakon-o-suzbijanju-zlorabe-droga> (april 2015).